

psychuška

Přišly

a v hlavě zoufalství porozvěšely
myšlenky na blázince.

(V. Majakovskij, *Oblak v kalhotách*)³²³

16. července 1973

Dočítám knihu B. G. Kuzněcova *Einstein* (vydanou v roce 1972). Tu to knihu jsem četl ještě na svobodě a zdála se mi nejlepší ze všeho, s čím jsem se o Einsteinovi setkal. Když jsem spatřil na knihovnickém vozíku Einsteinovu tvář, měl jsem takovou radost, že jsem se zapomněl podívat po dalších knihách (svazky Lenina mi, pravda, ponechali).

Z Kuzněcovovy knihy jsem si opsal místa o „zázračnosti“ magnetu, o „dětskosti“ Einsteina, o emocionálním pólu jeho myšlení, o roli hry, citu pro krásu, míry a humoru v jeho díle, o lásce k lidem, o jisté duchovní blízkosti v hledačství Dostojevského a Einsteina, Mozarta a Einsteina.

Dostojevskij psal o tom, že krása zachrání svět. Kristus říkal totéž o lásce. A co spravedlnost, pravda, smích a hra?

Vasyl Stus napsal:

A před diktaturou krásy
ustoupí všech nestvůr diktatury!

Jenže, běda, japonští fašisté byli vytříbenými obdivovateli a znalci krásného. Estétství Nietzscheho filosofie nebránilo německým fašistům, aby ji použili. Mezi sovětskými fašisty-enkávédisty a kágébáky jsou též milovníci krásy. Jeden z vyšetřovatelů kyjevské KGB zná nepaměť nádherné verše mladého Tyčyny, verše básníků šedesátých let, Sergeje Jesenina, Lermontova.

Věda? Jistě, bez skutečné pravdy se sotva podaří vymotat z apokalypsy „soclágru“ a celého 20. století. Ale sama věda se stává mýtem, pravda je užívána jako nástroj lžistátu-Leviatana.

Lež je možné zničit právě tak vědou jako pravdou smíchu.

Kuzněcov píše, že Mozartův humor stejně jako humor Einsteinův „se slévají v jeden široký a velmi mocný proud všeničivého smíchu“, který Bachtin tak zdárně nazval „karnevalovou kulturou“.

Smích ničí vše staré a přežitě a ze starého přivádí na svět nové. Je ale možné smát se starému, smát se stáří? Zjevně ano, jestliže toto stáří říká „po mně ať přijde potopa“, jestliže je to stáří v rozkladu a stahuje do svého hrobu nově se rodící, jestliže je to – chodící smrt. Lidové pojetí smíchu poskytuje vodítka pro nalezení míry mezi tradicemi, tak potřebnými pro každou kulturu, a dogmaty, která člověku brání žít. Barbar pomlouvá všechno mladé (tak jako biblický Chám pomlouval Noema, když ochutnával víno mladosti), kultivovaný smích podkopává bohorovnost zákoníků i pokrytectví farizejů, haní vše, co člověka zneuctívá, ponižuje a utlačuje. Kde jsou však

323 Přel. Jiří Taufer (Vladimir Majakovskij: *Z díla*, Praha, Svoboda 1950).

meze kultivovaného smíchu? Pokud smích ve svém úhrnu probouzí dialektický vztah ke světu, pak i on sám musí být dialektický, nemůže být jen popíráním starého, nýbrž také tvořením nového. Nikoli umírněný, ale souznící s plností života. Jinak se redukuje na smích nihilistický, cynický či pomatený.

Na Kuzněcovově knize bylo razítko vězeňské knihovny. Právě na Einsteinově čele, na jeho vráskách bylo vyraženo číslo, stejně jako na vězni Solženicynovi (na jedné z fotografií, které se objevovaly v samizdatu).

Je mi do smíchu z této frašky – ne, nikoli frašky, leč tragikomedie dějin. Ironie osudu, komika dějin, tragikomedie – Hegelova triáda ve fraškovité kultuře lidstva. Ale ne, takovýto smích je špatnou zbraní v boji se strachem z psychušky...

A nejspíš se muselo stát, že právě v tento den rozjímání nad Einsteinovým životopisem, nad tragikomičností dějin, vědy, atomovou bombou a osobní Einsteinovou tragédií, vědeckou i společenskou, nad tragédií zakladatele kybernetiky N. Wienera mě vytáhli na další etapu...

Do cely vešel zástupce velitele věznice v hodnosti majora:

„Leonide Ivanoviči! Sbalte si své věci! My je prohlédneme a předáme...“

„Už teď? Do Dněpropetrovska?..“

„Uvidíte sám...“

„A co setkání se ženou? Vždyť jste to slíbili.“

„Jedete na místo svého určení.“

„Do psychušky?“

„Uvidíte...“

„A moje dopisy? Články? Zavolejte Fedosenka, slíbil, že je předá mé ženě! Není tam nic podvratného.“

„Podíváme se na to...“

„Chci v psychušce pokračovat ve své vědecké práci, takže pokud věci neodevdáte mé ženě, nechte je mně.“

„Tyto otázky neřeším já. Domnívám se ale, že dostanete všechno, co budete potřebovat.“

Dávám dohromady všechny své dopisy psané ženě a dětem, matce i sestře, náčrty i čistopisy prací o hře, smíchu, hádankách a pohádkách.

V přízemí mi to v kabině všechno odebírají – kvůli prohlídce. Šacují mě, prohlížejí. Dívají se mi za dásně, do podpaží, do zadnice...

Na všechno kašlu, jen když všechny mé zápisky předají mojí ženě. („Určitě je nepředají, haj...“,“ běží mi hlavou. „Kdyby tak odevzdali aspoň dopisy!“)

Přicházejí vojáci. Prohlížejí mě velmi ledabyle: důvěřují vězeňským prohlížečům.

U východu z věznice mi dávají podepsat na různých papírech potvrzení o tom, co všechno mi odevzdali. Protestují: neodevdali mi jedno číslo časopisu *Byloje* a předrevoluční list *Russkaja mysl* (leftortovské dárky Ilji Gabaje a V. Michajloviče), propisky a pár kusů oděvu.

Běhají, hledají. Eskortu se rozčiluje – už je čas jet na nádraží.

A nakonec:

„Leonide Ivanoviči! My vám všechno pošleme. Nám se tu nikdy nic neztratí.“

Chabě protestuji – přede mnou je psychuška, je nutné si šetřit nervy. Vždyť přece nic neodevzdají, možná tak prádlo, zašantročené knihovníkem (je přece i lázeňský, je přece capitaine d'armes, tedy správce). Nevrátili nakonec ani prádlo...

Skrze skuliny v jednom z boxů antonu se pokouším něco zahlédnout. Noha mi opět znemožňuje sedět.

Lukjanovská věznice... Seřadiště – vybírají si trestance...

Čokolivka, železniční stanice... Psi, vojenská stráž... Sčítají po kusech: „Jeden, dva, tři...“ a takto dál až do třiceti. Já jsem, jako vždycky, mezi ženami a muži. Stojíme... hodinu, dvě, tři, čtyři. Ženské a hned po nich i chlapi se dožadují, aby je pustili na toaletu. „Ve stanicích nelze...“

K večeru jsme se dali do pohybu... Noc proběhla v klidu. Brzy ráno prosí jedna mladičká dívka, že by ráda snědla něco nesoleného. Předávám jí pomeranče a salám. Sprádá se „románek“.

„Tak vy jste politický?“

„Ano.“

„To je správné. Do p... se všema, ať jdou do h...“

„Ano, bylo by na čase...“

Nalevo ode mne se kdosi ozval:

„Seš tu kvůli Ukrajině?“

„Mimo jiné...“

„Tady je taky jeden... Hlavně nenápadně...“

„Znáš se s Dzubou?“

„Znám.“

„Kdysi jsem ve Lvově rozhazoval vaše letáky.“

„Politický?“

„Radši se ho moc nevyptávej!“

„Ne, zloděj. Politika je mrcha.“

„A co to bylo za letáky?“

„Všem těm courám“ (výbuch pobouření v ženském kupé) „jsi dal nažrat. A mně nedáš?“

„A ty jsi tu za co?“

„Taky zlodějna. A jeden mord – lágrovej.“

Rozpovídali jsme se. Armén z Bessarabky (čtvrť v Kyjevě). Kradl, spekuloval. Oleg (pro ženské Alik).

Můj „politický“ zloděj ztichl. Zato Alik se dal do řeči s ženskýma. Jedna z nich bydlela ve stejné čtvrti, má s ním pár společných známých (notorici, zloději, prostitutky). Navzájem si vyprávějí společné historky. Když se Alik dovídá její značný věk, ztrácí nadšení. Začíná si románek s „mojí“ maličkou.

„Mám tu schovanou desetirublovku. Dám ji strážnému – půjdem společně na toaletu!“

„A když nebude chtít?“

„Jen abys chtěla ty!“

„A co budeme dělat?“

„To se uvidí...“

„Tak jo...“

Následují debaty Alika se strážným. Strážný hraje komedii, ale desetirublovka zcela bez námahy je lákavé sousto. (Vězeň u sebe nesmí mít peníze. Ale deset rublů – to je pro obyčejného vojáka značná suma.)

„No dobře...“

„Nino, Ninočko! Je to v suchu!“

„Co je v suchu?“

„Pustí nás společně!...“

„A proč?“

„Ty nevíš? Snad jsme se dohodli!...“

Ninčiny kamarádky jí cosi vysvětlují. Ona nesouhlasí. Něčeho se bojí. Alik-Oleg se zlobí.

Konečně je tu možnost vykonat potřebu. Začíná se od dam jakožto těch ukřičenějších.

Vyvádějí Ninku. Trvá to nějak příliš dlouho.

Oleg začíná vyjadřovat svou nespokojenost nahlas. Dlouho nemohu pochopit, o co jde. Konečně mi to dochází. Abych svou domněnku prověřil, ptám se Alikovy „známé“:

„Je to vážně tak, jak říká?“

„A cos myslel?!“

V hlase zralejší dámy je slyšet závist i rozčarování: proč tam vojáček nezdržel ji? A vztek na Alika: proč je za takovou čubku, co se prodá strážnému, ochoten zaplatit desetirublovku, a za ni, krajanku, platit nechce?

Já ale chápu i Olega. Nějak se stydí nabídnout „to“ své vrstevnici, krajance (dříve spolu vedli natolik dojemný rozhovor „krajanů“, že se teď neodvažuje jí navrhnout, aby se stala kurvou).

Ženské spouštějí jekot – proč je tak dlouho nevedou vykonat potřebu?

Přivádějí Ninu. Oleg na ni chrlí příval sprostáren. Nina mlčí. Ženy s ní také nemluví. Oleg slibuje, že o jejím prohřešku řekne v lágru. Stále mlčí.

Noc. Ráno. Přijíždíme k Dněprodzeržinsku. Na zastávce stojí děti s květinami, hraje hudba. Někoho vítají.

Vagon se chechtá: „To vítají nás.“

Oleg říká, že tu nedávno, před půlrokem, došlo ke vzpouře: policie někoho zabila. O této vzpouře mi později často vyprávěli.

Nenech mě, Bože, propadnout hněvu!
Uchraň mě před svým kladivem!...

(J. Daniel, *Verše ze zajetí*)

Všechny nás vysypali a rovnou do sprch. Když jsem vyšel ven, dozorce zašeptal:

„Politický?“

„Ano.“

„Ve věci Sacharova, Hryhorenka a Dzjuby?“

„To nevím...“

„A znáš je?“

„Neznám...“

(Zjevná provokace...)

Přivedli mě k lékařce, Elle Petrovně Kameněcké.

Prohlédla mne.

„To nic, z politického blouznění vás brzy vyléčíme.“

„Ale vždyť vy ještě ani nevíte, oč tu jde!...“

„Ví to akademik Sněžněvskij. Ten se nikdy nemýlí.“

Dovedli mě na pokoj. Byli tam už všichni nově přijatí: Oleg, Mykola („politický“ zloděj) a další. Tito nováčci jsou skoro vesměs zloději s praxí, a tak okamžitě vybojovávají životní prostor a vyhánějí starousedlíky z nejlepších míst.

Na mne nezbývá postel a zřízenec mě tedy ukládá doprostřed mezi Mykolu a ještě jednoho pacienta, také nově přijatého, s tváří idiota. Mykola mi šeptá: „Se mnou se nebav. Hraju cvoka. Tvůj soused asi taky.“ Vychází najevo, že všichni, kdo přijeli spolu se mnou, simulují: rozhodli se, že se budou živit nemocniční stravou.

Zloději mě hned vzali pod svou ochranu.

Když si můj soused napravo, „idiot“, namazal nohy výkaly, vyhodil ho a položili mě na jeho místo. Chabě jsem protestoval.

„Seš magor nebo co? Tady nepřezíješ, jestli se budeš se vším moc párat. Vždyť on hraje cvoka! Jako by si nemohl vybrat něco pro ostatní snesitelnějšího. Hroznej smrad.“

Zloději se rychle sčuchli s ošetřovateli. Ošetřovatelé jsou kriminálníci, kteří si odbývají trest za lehké paragrafy se sazbou od jednoho do čtyř let (výtržnictví, krádeže, spekulace). Hned vedle psychiatrické věznice je ta obyčejná. Právě odtud se také berou ošetřovatelé. Většina přechází ochotně: místo aby zařezávali v lágru, v klidu si tu přezívají a dohlížejí na blázny.

Mých zlodějů si neвшímají a nechávají je dělat, co se jim zlíbí (mají strach, že se sami dostanou do lágru a tam se setkají se svými oběťmi). Postoj vůči zlodějům se přenáší i na mne, jejich známého.

Jeden z ošetřovatelů se mě ptá, jestli něco nepotřebuji. Vyptávám se ho na poměry, na metody boje politických se správou věznice.

„Panuje tu zvůle (tedy naprosté bezpráví). Když se dostaneš do křížku s doktory, sestrami nebo lapiduchy – je to tvůj konec. Zničí tě léky, ošetřovatelé tě budou bít a nepustí tě na záchod. Všichni političtí jsou zticha – a ty buď taky.“

„Jaké léky dávají politickým?“

„Všelijaké. Někomu slabší, někomu silnější. Jen aby ti nedali haloperidol nebo majeptil.“

Působení haloperidolu vidím na pacientech v karanténě. (Jenže proč je nasazují v karanténě? Vždyť ještě nediodagnostikovali onemocnění, neznají kontraindikaci...)

Jeden pacient se celý svíjí v křečích. Nemůže ležet, vstal. Hlavu má zkroucenou na jednu stranu, vypoulené oči. Druhý se dusí, vyplazuje jazyk. Třetí křičí, volá sestru, žádá korektor – lék, který odstraňuje fyzické účinky haloperidolu.

Ukazuje se, že dávají pacientům tolik haloperidolu, aby je zstrašili, zlomili jejich vůli k odporu a odhalili simulanty. Mým zlodějům poklesla nálada – vida, kam se dostali! Hned první den kapituloval ten, co simuloval ztrátu paměti (nepamatoval si jméno, osobní údaje ani proč byl zavřený). Požádal o přijetí u Elly Petrovny – aby se přiznal.

Následující den na mne učinil ještě mučivější dojem. Probudil jsem se brzy – hned vedle mlátili mého opatrovníka Olega dva sanitáři. Nekladl žádný odpor (bál se, že by byl potrestán medikamenty). Oba sanitáři ho bili, co jim stačily síly. Oleg jenom mumlal:

„Však se potkáme v lágru... Budete litovat...“

Bití přitvrdilo.

Sanitáři si vychutnali vítězství a odešli.

„Za co tě tak zmrdovali?“

„Chtěl jsem jít na záchod, abych si mohl zakouřit.“

(Jít kouřit je dovoleno jenom třikrát za den.)

Ráno mě dovezli k lékařce.

Ella Petrovna se vyptávala na můj případ: co jsem psal, komu jsem to předával, proč jsem se zabýval protisovětskou činností.

Odmítal jsem protisovětské zaměření svých článků, uváděl jsem jejich obsah.

Poslouchala mě nepozorně. Občas si dělala poznámky.

Do místnosti vtrhl ošetřovatel.

„Pacient se mě pokusil zbít. Probral se.“

Ella Petrovna:

„Naordinovat síru. Vyřidte to sestře.“³²⁴

Sanitář odešel a Ella, jako by se nic nestalo, se mě vyptává:

„Jak se vaše žena dívala na vaše psaní?“

„Nijak. Ona se o politiku nezajímá.“

„Ale vždyť viděla, že něco píšete. Někdo k vám přijížděl, vy jste jezdil do Moskvy, do Lvova, do Oděsy. Kde jste na to bral peníze? Vždyť jste nepracoval.“

„Pomáhali mi přátelé...“

„Takže jste měli ilegální organizaci a vlastní pokladnu?“

„Jste vyšetřovatelka, nebo lékařka? Budu odpovídat na lékařské otázky, nikoli na vyšetřovací.“

³²⁴ Jde o sulfazin – jednoprocenní sterilní roztok čisté síry v broskvovém oleji, při vnitřním užití vyvolává zvýšení tělesné teploty; široce aplikován ve třicátých letech na psychiatrické poruchy, přestal být užíván, jelikož nebyl prokázán jeho léčebný účinek. Znovu začal být užíván jako prostředek k trestání mnoha disidentů.

„Aby bylo jasno: odpovíte *na všechny* naše otázky, jestli se chcete odsud dostat na svobodu.“

Přišel jsem na pokoj. Rozruch, povyk. Pacient, kterému nasadili síru, se pokusil pověsit na záchodě. Vešla Ella, přivolaná hlukem.

„Tak, chtěl se věšet?... To se mu nepodaří.“

Moji zloději se jí snaží vysvětlit, že sanitáře nemlátíl on, ale oni jeho.

Ty, co jí to vysvětlují, si předvolává k sobě: ordinuje síru, některým – haloperidol.

Všichni zloději se přiznávají k simulaci. Všichni, kromě jednoho. Ten se domnívá, že nadřízení z lágru ho chtějí záměrně uklidit na psychušku, jelikož zná jejich různá tajemství. Empaticky se ho vyptávám a sám pro sebe zjišťuji, že je vskutku nemocný. Velikášství a stihomam.

(Všechny mé přátele z poslední etapy poslali po pár měsících do lágru, když je napřed „léčili“ za pomoci medikace. Ale simulanty později nežli tohoto nesimulanta.)

Olegovi se přišli omluvit ošetřovatelé:

„My jsme přece nevěděli, že seš opravdový zloděj. Mysleli jsme, že seš cvok.“

A od té chvíle se naše situace pronikavě zlepšuje.

Mizí hlad po tabáku – ošetřovatelé přinášejí spousty machorky. Naši skupinu pouštějí na toaletu kdykoli, pokud to nevidí sestry a Ella Petrovna není nablízku.

Jenže já jsem zničený trápením svých spolupacientů, kteří se svíjejí v důsledku křečí a haloperidolu.

Od politických ke mně doputovala rada, abych přiznal, že jsem duševně nemocný, a učinil pokání (jenom ne písemně). To mě udivuje. O některých jsem dříve slyšel jako o velmi statečných lidech. Už mě čekali. Kdosi zahlédl před pár měsíci u lékařky příkaz: „Pljuščovi nedovolit kontakt s Plachotňukem.“ Znamená to, že ještě *před soudem* lékaři věděli, že přijede obzvlášť nebezpečná osoba.

Na pokoji je stále povyk a rámus. A v rohu – pasivní pederast. Každý den k němu přicházejí sanitáři a dozorcí a vyptávají se na „soulože“:

„Je to příjemné? Nebolí to? A jaké to bylo poprvé? A mně bys nedal?“

Pederastovi jsou ordinovány velké dávky haloperidolu. A k tomu ještě každodenní porce výsměchu. Posmívají se mu i pacienti. Pokouším se ho zastat.

Moji zloději se na mne zlobí:

„Je ti snad líto teplouše?“

„Je.“

„Takovýho zajocha, prasete, smradlavý Mařeny?“

A on je skutečně celý špinavý, otrhaný, ubohý...

Ale my všichni také chodíme v potrhaných podvlékačkách a košilích.

Zpočátku se ostýchám před zdravotními sestrami, jelikož podvlékačky nedrží bez knoflíků, bez šňůrek. Ale pak si popuzeně říkám:

„Sami doháníte lidi k nestoudnosti! Proč bych se měl stydět před vámi, nestoudnými ženskými?“

Díky této myšlence si pozvolna zvykám nevěnovat sestřám pozornost.

Přivedli nový transport. Sanitáři ohlašují:

„Politický. Z Kyjeva.“

Vybíhám na chodbu.

Známa tvář s kozáckými kníry. Vzpomínám si na něj, jak čte své důmyslné filosofické verše.

Podává mi ruku:

„Vasyl Ruban.“³²⁵

Už je to tak – mladý kyjevský básník. Ale za co? Jeho verše byly apolitické. Patřil ke skupině mladých básníků filosofů: Kordun, Hryhoriv.

Na chodbě se objevila Ella Petrovna:

„Co to má být, jak to, že se setkali?! Sanitáři, proč jste Pljuščovi dovolili vyjít na chodbu?“

Téhož dne mě přemísťují do prvního patra. Na pokoji se mě pochopitelně ihned ptají na paragraf.

„A tak, politický? Zrovna dneska odtud přestěhovali Plachotňuka, taky Kyjevana.“

Stařík vedle mne se mi představuje:

„Malcev. Jsem také politický. Občan USA.“

Malceva všichni titulují Mr.

Mr. Malcev je těžce nemocen. Rozpad vědomí. Ale v něčem zůstává stále člověkem. Nemá rád vulgarismy, chová se kultivovaně. Každý den píše stížnosti prokuratuře a KGB, ve kterých obviňuje lékaře, že ho společně s jeho bývalou milenkou hubí za pomoci léků. To kvůli němu prý zavraždili Kennedyho. Policie ukradla všechno zlato, které vyvezl z USA.

Jakýsi příbuzný mu vozil balíčky. Všechny balíčky snědli ošetřovatelé za to, že údajně předávali jeho stížnosti na svobodu.

Když nad nemocnicí prolétalo letadlo, Mr. popadl prostěradlo, mával jím v okně a křičel:

„Američané!!! Shod'te na tyhle fašisty atomové bomby!!! Ať celá tahle prokletá země shoří!!!“

Ke mně se jakožto k protisovětskému elementu choval hezky.

Ostatně k politickým se chovají hezky téměř všichni pacienti a většina ošetřovatelů.

Ještě jsem si na pokoji pořádně nezvykl, když mě přemístili na „dohlížečku“, tj. do pokoje s nejtěžšími pacienty, agresivními, trpícími záchvaty, umírajícími na ty či ony tělesné nemoci.

Tady jsem se seznámil s Borisem Dmitrijevičem Jevdokimovem.³²⁶ Jevdokimov byl člen Lidového svazu práce, protisovětské

³²⁵ Vasyl Ruban (1942–), ukrajinský básník, je řazen k tzv. kyjevské básnické škole. Roku 1972 zatčen, roku 1973 prohlášen za nesvéprávného a poslán do léčebny speciálního typu v Dněpropetrovsku.

³²⁶ Boris Jevdokimov (1923–1979), ruský novinář, historik a disident, roku 1971 zatčen za antisovětskou agitaci a propagandu poté, co publikoval články v emigrantském tisku. Prohlášen za nesvéprávného a poslán do léčebny speciálního typu v Leningradě, v srpnu 1972 převezen do Dněpropetrovska.

organizace. Spisovatel. Odseděl si spoustu let za Stalina. Pracoval v Leningradě jako žurnalista. Starší člověk, sužovaný somatickými chorobami – astma, něco se srdcem.

Na duši je skleslý: rovnou mu řekli, že ho pustí kdoví kdy. Uznal, že je nemocný, uznal i svou vinu před státem. Jenže to nepomáhá.

Celé dny jsem vysedával u něho na posteli a rozmlouval s ním na nejrůznější témata: o malířství, o literatuře. Hodně jsme se přeli, protože názorově jsme byli jeden druhému vzdálení. Jiní političtí se podívovali našemu přátelství.

Jeho situace byla obzvlášť obtížná i proto, že se k němu z různých důvodů chovali nepěkně téměř všichni pacienti a ošetřovatelé. A mimořádně nehezky sestry a lékaři.

Ella Petrovna (pacienti jí přezdívají Ella Kochová nebo Ella Lidojedka)³²⁷ se mě několikrát ptala:

„Proč se přátelíte s takovým lumpem, fašistou?“

Sanitáři a zdravotní sestry o něm šířili všemožné špinavé pomluvy. Zvláště to schytával za „páchnoucí“ sýr Camembert.

Lidojedka Ellinka mu říkala:

„Jste kulturní člověk, a přitom takový skrblík. Vaše žena vám vozí shnilý sýr a vy ho jíte.“

Snažil jsem se jí vysvětlit, že v Evropě jídají takovýto sýr lidé ve všech ohledech kulturní. Když viděli, že mezi nás těžko vrazí klín, přemístili mě nazpátek do předchozího pokoje. A protože jsme se potkávali na toaletě a u jednoho stolu v jídelně, ošetřovatelům bylo přikázáno, aby naše setkávání netrpěli. Ale ošetřovatelé si mě vážili jako politického. A navíc, jak od Jevdokimova, tak ode mne dostávali potraviny z balíčků.

Ještě když jsme byli na jednom pokoji, řekla zdravotní sestra pacientům, že jsme Židé, protisovětské elementy a že bráníme v léčbě nemocných lidí. Skočil na to pouze jeden těžce nemocný pacient. Začal křičet, že mu svými protisovětskými hovory kazíme spánek.

Další spolupacient, který znásilnil a zabil pětiletou holčičku, na nás donášel ošetřovatelům a dozorcům, že u sebe přechováváme tabák.

Ellinka, stejně jako jiní lékaři, se sice vůči donašečům nechovala pěkně, ale většinou ráda využívala jejich udání.

Z ničeho nic může být kdokoli potrestán. Ošetřovatelé oznámí: někdo ho napráskal... To, že mnoho udání bylo lživých, lékaře nezajímalo. A protože lékaři formálně netrestají, ale stanovují „léčbu“, ať si jen někdo zkusí protestovat. A i kvůli protestu pak může být člověk potrestán.

Za trest jsou pacienti přivazováni řemeny k posteli (až na čtyřia dvacet hodin), jsou jim zvyšovány dávky antipsychotik, bijí je ošetřovatelé.

Zdravotní sestry říkají na rovinu:

„Tak za *tohle* dostaneš haloperidol.“

Ale za nejhorší trest ze všech byla považována síra. Po jedné sírové injekci se zvýší teplota (až na 40°), místo vpichu bolí, člověk ne-

327 Ilse Kochová (viz pozn. č. 276).

Lidojedka Ellinka – postava humoristického románu *Dvanáct křesel* (1928) od I. Ilfa a J. Petrova, vyznačuje se chamtivostí a vulgaritou.

může ani chodit, ani ležet. Dávka síry se pokaždé zvyšuje. Až později ji začnou postupně snižovat. Na dvanáctém oddělení byla běžná série deseti až patnácti injekcí. Všichni s hrůzou mluvili o devátém oddělení; praktikovaly se tam série o dvaceti či pětadvaceti injekcích, a to s většími dávkami.

(Právě na toto oddělení přemístili Plachotňuka, abychom se nestýkali.)

Aby byla představa o „nemocnici“ jasnější, promluví krátce o jejím systému.

Formálně se nazývá speciální psychiatrická léčebna, jelikož je v ní mimořádně přísný režim. I když u soudu, který tam někoho posílá, zaznívá v rozsudku: „osvobodit od ostrahy“, tj. od vězeňské internace, ve skutečnosti se jedná o eufemismus pro psychiatrickou věznici. Je obehnána zdí (společně s obyčejnou věznicí) a ostnatým drátem. V rozích, stejně jako u věznic, stojí „špačkárný“ se samopalníky. Kromě obvyklých dozorců je člověk pod dohledem kriminálků-ošetřovatelů, sester a lékařů. Takže ostrahy je tu více než v běžných věznicích.

Denní řád. V šest hodin ráno je budíček. Rozdává se tabák nebo cigarety. Toaleta. Vodí na ni všechny pokoje naráz, nebo každý zvlášť. Často vodí lidi v jedné skupině. Na záchodě probíhá boj o místo. Ty, kteří se prodrali k díře, popohánějí. Ty, kteří jsou slabší a „opovrženíhodní“, odhánějí. Někteří se nemohou vymočit, když je popohánějí (vytváří se zvláštní čekatelská neuróza). Vznikají potyčky. Na záchod vtrhnou sanitáři, bijí zápasící, vyhánějí je ven. Během čtyřia-dvaceti hodin se vodí na toaletu šestkrát. Z toho třikrát je povoleno kouřit (vydávají se tři lžičky machorky, nebo dvě až tři cigarety, někdy i pět). Třikrát za den se vydává strava.

Před snídaní a před večeří vydává zvláštní služba z řad pacientů potraviny zakoupené u stánku nebo zaslané příbuznými. Stojí se na ně fronta (nebo jsou pacienti vypouštěni po třech až po pěti).

Vedle rozdávajícího sedí sestra a zapisuje, kolik bylo komu vydáno. To se dělá proto, aby si potraviny nebrali ošetřovatelé nebo aby si je nerozebírali další pacienti. Ale nepomáhá to. Ošetřovatelé, kteří z domova žádné potraviny nedostávají (podle stravovacího režimu to nemají dovoleno), jsou stále hladoví, a proto jak dravci číhají na každého, jakmile se vydá pro potraviny.

„Máš salám? Tu konzervu a jablka! A ještě přidej cukr – pro mne a pro Vasku.“

Někdy se jim podaří přímo pod nosem sestry stopit do kapsy konzervu nebo kus salámu (vše se má ponechat v miskách, které si potom pacient odnese do jídelny).

Jen ať někdo zkusí odmítnout a ošetřovateli nic nedat. Nedo-stane ani dost kuřiva, ani ho mimo stanovený rozvrh nepustí na toaletu. A k tomu je třeba rozdělit vše tak, aby během čtrnácti dnů něco dostal každý ošetřovatel (ze zásilek, které je dovoleno dostávat z domova dvakrát do měsíce, z balíčků obdržných v době návštěv a z toho, co se koupí u stánku). A člověk se stydí nedat nic spolupacientům, těm, kterým nechodí zásilky z domova (a takových je polovina).

Někteří, skutečně nemocní, odevzdávají ošetřovatelům skoro všechny potraviny – jen aby je pustili kouřit.

Lékaři se s tím snaží bojovat, pokoušejí se pátrat po těch, kdo odevzdávají máslo nebo konzervy. Jednou udělali na devátém oddělení šláru a u mnohých odhalili deficit (potravin nacházejících se na seznamu, přesněji řečeno těch, které měli mít u sebe). Začali si pacienty předvolávat a požadovali po nich, aby řekli, kterému ošetřovateli odevzdali potraviny, přičemž jim vyhrožovali sírou. Někteří ošetřovatele „prozradili“.

Předvolali si i mne.

„Leonide Ivanoviči!“ začala přísným hlasem Nina Nikolajevna Bočkovská, vedoucí devátého oddělení. „Komu jste dal tu konzervu?“

„Jistě chápete, že vám to neřeknu.“

„Že se nestydíte. Ti lumpové okrádají pacienty. Vy sám se bere te za ‚spravedlivou‘ společnost, a přitom kryjete zloděje.“

Mlčím, jelikož každé slovo bude – později – interpretováno jako zhoršení nemoci. Mlčení je ovšem právě tak nedobrý symptom.

Tak se pokouším nějak vymluvit:

„Brát od pacientů budou stejně, dokud bude kouření a chození na záchod omezováno jako nyní, dokud budou mít ošetřovatelé v rukou moc.“

„Nikoli, zcela zakážeme pouštět pacienty na záchod bez svolení zdravotní sestry.“

„Pak tedy mnozí onemocní s močovým měchýřem.“

Síru mně přesto nenaordinovali – dostali strach z mojích ženy. Jiným, kteří nikoho neprozradili, ji nasadili. Ale potraviny „brali“ jako dřív.

Po snídani nebo po obědě je hodinová procházka. Zákon stanovuje dvě hodiny, ale vedení tvrdí, že procházkový dvůr je malý. A po pravdě, pustit na něj třináct oddělení je obtížné. Nezbyvá než na něj nacpat dvě až tři. V teplých měsících vždycky zhruba stovku pacientů. Napliváno, nablito (z léků je mnohým na zvracení). Chodil jsem tam jen proto, abych se setkal s jinými politickými, abych se dovídal novinky.

Jednou za sedm až deset dní se chodí do sprch. Všechny tam natlačí tak, že pod jednou se sprchují tři nebo čtyři lidé. Strkají do sebe, rvou se. Na mytí zbývá tak málo času, že mnozí – ti, co nedovedou bojovat o místo pod sprchou – stihnou jen rozmazat špínu po těle. Voda je chvíli ledová, chvíli vařící.

V deset hodin je večerka. Celou noc svítí do očí ostré světlo lampičky.

Jednou do týdne se mohou z knihovničky, vzniklé z knih pacientů, půjčovat knížky. Většina je takové svinstvo, že se to nedá číst.

A jednou za několik měsíců se vyklepávají matrace a podhlavníky, zbavují se hmyzu. Mnozí chovanci jsou natolik zesláblí, že matrace neunesou. Ošetřovatelé naloží jejich matraci jinému pacientovi. Ten při tom nadává...

Prach se vyklepává holemi. Ale k tomu je ještě nutné vydobýt si pro matraci místo. Mnozí nosí matrace nazpátek, aniž z nich vyklepali prach – ošetřovatelé na ně pospíchají...